

Жаклина НОВИЧИЋ¹

Научни сарадник

Институт за међународну политику и привреду

ОПЕРАЦИЈА „СОФИЈА“: ВОЈНИ ОДГОВОР ЕУ НА МИГРАНТСКУ КРИЗУ

Уводне напомене

Мада прилив миграната из Африке и са Блиског истока у Европу траје већ годинама, током 2015. године број људи који су пристигли у земље ЕУ повећавао се прогресивно. Процењује се да је само током прошле године било око 1.830.000 нерегуларних прелазака тзв. спољашњих граница ЕУ, док је 2014. године тај број износио 283.500.² Према Агенцији УН за избеглице (*UNHCR*), током 2015. године је морским путем, тј. преко Медитерана, нерегуларно у Европу стигло 1.015.078 људи, што је пет пута више него претходне године.³ Међународна организација за миграције (*IOM*) процењује да је у 2015. години 5.350 људи изгубило живот, при чему се, током преласка Средоземног мора, утопио 3.771 мигрант.⁴

Према Фронтексу (*FRONTEX*), централномедитеранском рутом је са обала Либије ка Италији током 2015. године прешло укупно 157.000 људи, што је око 8% мање од 2014. године, и то се тумачи преласком на источномедитеранску руту (Грчку) и, у скорије време, недостатком расположивих пловила за кријумчарење људи.⁵ Рута преко централног Средоземља, то јест из Либије

1 zaklina@diplomacy.bg.ac.rs.

2 „Greece and Italy Continued to Face Unprecedented Number of Migrants in December”, *FRONTEX News*, 2016-01-22.

3 Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean, *UNHCR Information Sharing Portal*. Међународна организација за миграције ову категорију прелазака процењује на 1.004.356, што је скоро пет пута више од процене за претходну годину од 219.000 нерегуларних прелазака. „IOM Counts 3,771 Migrant Fatalities in Mediterranean in 2015”, *International Organisation for Migration Press Release*, 01/05/16.

4 *Ibid.*

5 „Greece and Italy Continued to Face Unprecedented Number of Migrants in December”, *op. cit.* Фронтекс је, у најкраћем, агенција ЕУ за управљање границама.

ка Италији, сматра се најсмртоноснијом, и преко ње је у првој половини 2015. године, у периоду који је непосредно претходио покретању војнопоморске операције ЕУ – „Софија”, која је предмет овог текста, стигло у ЕУ преко 60.000 миграната (20 пута више него у истом периоду претходне године), када је преко 1.800 њих изгубило живот (касније је овај број повећан на 2.000).⁶

Драматично велики број смртних случајева на Средоземном мору допринео је томе да се море које дели Африку од Европе описује и као медитеранска „гробница”.⁷ Поред Либијаца, који не чине већину у укупном броју оних који прелазе централномедитеранску руту, међу мигрантима има житеља Судана, Централноафричке Републике, Нигерије, Еритреје, Сомалије, Сенегала, Гане, који беже и од грађанских/секташких сукоба, дубоког сиромаштва, итд.⁸

Војни одговор ЕУ на кријумчарење људи и трговину људима

Одлуку о покретању поморске операције у Медитерану, под називом „Морнарица ЕУ – Медитеран” (*European Union Naval Force – Mediterranean*; и скраћено, *EUNAVFOR MED*), донео је Савет ЕУ 18. маја 2015. године,⁹ свега месец дана након велике трагедије која се десила недалеко од либијске луке Зуvara 19. априла, када се потопио стари рибарски брод са преко 800 људи.¹⁰ Правни основ за ову Одлуку нађен је у Члану 42(4) Уговора о ЕУ о Заједничкој спољној и безбедносној политици (*Common Security and Defence Policy, CSDP*), на основу којег је предвиђено „прогресивно формулисање заједничке одбрамбене политике Уније”, које ће „довести до заједничке одбране” (...); као и у Члану 43(2), на основу којег се прописује процедура, тј. усвајање одлука у овој области од стране Савета ЕУ и координација војних и цивилних аспеката од стране високог представника за спољну и безбедносну политику (у текућем мандату то је Италијанка Федерика Могерини) и Политичко-безбедносног комитета (*Political and Security Committee, PSC*).¹¹

6 „EU mounts new maritime operation to tackle Mediterranean people traffickers, Brussels: EU At a Glance”, *European Parliament Research Service Blog*, June 14, 2015.

7 Nizar Visram, „Migrants and Refugees: EU’s Military Strategy to Deepen Mediterranean Tragedies”, *Global Research*, June 15, 2015.

8 *Ibid.*

9 Council Decision (CFSP) 2015/778 of 18 May 2015 on a European Union military operation in the Southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED), *Official Journal of the European Union*, L 122, 19. 5. 2015, pp. 31–35.

10 Свега тридесетак људи је тада спасено. „UNHCR welcomes EU Mediterranean plans, but says more needs to be done”, *UNHCR News Stories*, 21 April 2015.

11 Уговор о Европској унији, са последњим променама извршеним на основу Уговора из Лисабона, усвојеним 13. 12. 2007, које су ступиле на снагу 1. 12. 2009. године.

Као циљ ове поморске операције ЕУ наводи се „прекид пословног модела кријумчарења људи и мрежа трговине људима у јужном делу централног Средоземља”, и то „предузимањем систематичних напора да се открију, заузму и униште пловила и имовина коју користе кријумчари или се сумња да их користе, у складу са примењивим међународним правом”, и посебно Конвенцијом УН о праву мора (*UNCLOS*) и „било којом” резолуцијом Савета безбедности УН.¹²

Тиме је први пут на европском нивоу у оквиру Заједничке европске одбране и безбедности одговорено на питања кријумчарења и трговине људима и, у основи, на проблеме миграција, који, као и питања преласка спољних граница ЕУ, прекограничног криминала (тероризма, илегалних миграција), обично спадају у област правосудне и полицијске сарадње у оквиру ЕУ (правосуђе и унутрашњи послови, *JHA*), односно у агенду „слободе, безбедности и правде” (*FSJ*). На основу Лисабонског уговора прописано је да Заједничка политика безбедности и одбране може да „допринесе борби против тероризма, укључујући подршку трећим земљама у сузбијању тероризма на својим територијама”,¹³ мада је иницијално она била замишљена као средство „управљања кризама”. Последица изабраног правног основа је и елиминисање Европског парламента (ЕП) из процеса саодлучивања, задуженог за питања унутрашње безбедности и кривичног правосуђа (надлежност коју је ЕП добио на основу Лисабонског уговора). ЕП званично није био ни консултован о покретању ове поморске операције у Средоземљу, мада је морао да буде консултован и поводом тога и поводом главних избора у безбедносној политици.¹⁴

„Морнарица ЕУ – Медитеран” уједно је и прва операција ЕУ са потенцијално директним мандатом примене силе који би могао, када буде имплементиран, да доведе до ангажовања ЕУ у активностима сличним „хуманитарним интервенцијама” или „наметању мира”.¹⁵ Тај веома контроверзан део мандата

Consolidated version of the Treaty on European Union, *Journal of the European Union*, C 326, 26. 10. 2012, pp. 13–390. Видети више о одлучивању у области спољне и безбедносне политике ЕУ у: Жаклина Новичић, „Новине у спољној и безбедносној политици Европске уније после Уговора из Лисабона”, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, Vol. LXII, бр. 3, стр. 397–417.

12 Council Decision (CFSP) 2015/778, Члан 1. Конвенција о праву мора је усвојена 1982. године (*United Nations Convention on the Law of the Sea*).

13 Члан 43(1) Уговора о ЕУ.

14 Isabella Mercone, „Some notes on the relations between UNSC Resolution 2240 (2015) fighting smugglers in Mediterranean and the EUNAVFOR Med ‘Sophia’ operation”, *Free Group Blog*, October 19, 2015.

15 Интервенционистичка тенденција спољне и безбедносне политике ЕУ могла се препознати и раније, видети: Жаклина Новичић, „Европска унија у кризи: политика безбедности и одбране”, у А. Гајић, М. Игрутиновић (прир.), *Криза Европске уније*, Институт за европске студије, Београд, 2013, стр. 157–184.

ове операције, за коју се предвиђа да траје годину дана,¹⁶ вршио би се у трећој фази развоја операције. Прва од три предвиђене сукцесивне фазе операције најмање је спорна и подразумева „откривање и надгледање мрежа за кријумчарење људи и трговину људима кроз сакупљање информација и патролирање на отвореном мору”, и то у складу са међународним правом.¹⁷

Друга фаза је већ сложенија и подељена на два дела. У првом делу се спроводи „укрцавање на бродове за које се сумња да се користе за кријумчарење људи и трговину људима, њихово претраживање, одузимање и преусмеравање на отвореном мору”, под условима одређеним примењивим међународним правом, укључујући Конвенцију о праву мора и Протокол о кријумчарењу миграната.¹⁸ У другом делу друге фазе спроводе се све радње наведене и за први део (укрцавање, претраживање, одузимање и преусмеравање), али сада и у територијалним водама обалске државе (Либије, првенствено), и у складу са, како се каже, „било којом примењивом резолуцијом Савета безбедности УН или у складу са сагласношћу односно обалске државе”.¹⁹

Трећа фаза поморске операције ЕУ подразумева и акције директне употребе силе формулисане у Одлуци Савета као „предузимање свих неопходних мера” против пловила за која се сумња да се користе за кријумчарење људи или трговину људима, укључујући њихово „уништавање” (енг. *disposal*) или онеспособљавање на територији односно обалске државе, у складу са „било којом” примењивом резолуцијом Савета безбедности УН или у складу са сагласношћу односно обалске државе.²⁰

Будући да је предвиђено да се одвијају у територијалним водама треће државе (Либије), за други део друге фазе и трећу фазу операције (која уз то подразумева и примену силе) захтева се, дакле, да буду у складу са „било којом примењивом резолуцијом Савета безбедности УН”, или да добију сагласност заинтересоване обалске државе (Либије, мада су формулације такве да не искључују ни друге земље Северне Африке). Формула која се односи на захтев за резолуцију Савета безбедности УН – „било која”, недовољно је јасна и уноси забуну, а недоумице појачава и наредни став у Одлуци Савета према којем о испуњењу услова за прелазак из прве у следеће фазе операције одлучује сам

16 Council Decision (CFSP) 2015/778, члан 13.

17 *Ibid.*, Члан 2.2(a).

18 *Ibid.*, Члан 2.2(a)(i). Мисли се на Протокол из 2000. године против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, који допуњује Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала (*Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*).

19 *Ibid.*, Члан 2.2(a)(ii).

20 *Ibid.*, Члан 2.2(c).

Савет ЕУ.²¹ Неколико месеци касније усвојена је одговарајућа резолуција Савета безбедности УН на основу које активности снага ЕУ нису дозвољене у територијалним водама Либије,²² а либијска сагласност до данас није добијена.

Политичку контролу и стратешко усмеравање ове операције, под одговорношћу Савета ЕУ и високог представника за спољну и безбедносну политику, врши Политичко-безбедносни комитет (PSC).²³ Војно усмеравање операције у надлежности је Војног комитета ЕУ (*EU Military Committee, EUMC*), а надзор извршења под одговорношћу Оперативног заповедника са седиштем у команди у Риму.²⁴ Конзистентност ове операције са општом спољном политиком ЕУ обезбеђује високи представник уз помоћ Службе спољних послова (*European External Action Service, EEAS*).²⁵ Прописана је и сарадња са одговарајућим органима држава чланица (и увођење одговарајућег механизма координације), као и са одговарајућим телима и агенцијама ЕУ (посебно: *FRONTEX, EUROPOL*).²⁶ Трошкове операције сnose државе чланице у предвиђеном износу од 11,82 милиона евра, а финансирање се врши преко посебног механизма за војне операције ЕУ (тзв. Атина механизам).²⁷

Описана расподела надлежности оставила је нејасним питање расподеле одговорности између ЕУ и држава чланица. Операцијом координира ЕУ, али државе чланице обезбеђују средства и особље над којим задржавају оперативну команду. Европски суд правде нема јурисдикцију у питањима Заједничке одбране и безбедности, што значи да би се правни лекови обезбеђивали према националним законима држава. Искуство са заједничким операцијама под координацијом Фронтекса показује да у случају кршења основних права није јасно коме се могу приписати незаконити поступци.²⁸ У сваком случају, државе чланице ЕУ не би смеле да избегну одговорност

21 *Ibid.*, Члан 2.2(3).

22 UNSC Resolution 2240 (2015), Adopted by the Security Council at its 7531st meeting, on 9 October 2015, United Nations.

23 Council Decision (CFSP) 2015/778, Члан 6.

24 *Ibid.*, чланови 3 и 4. За оперативног заповедника изабран је италијански контраадмирал (*Enrico Credendino*).

25 Више о Служби спољних послова ЕУ у: Жаклина Новичић и Ивона Лађевац, „Европска служба спољних послова”, *Европско законодавство*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, Vol. X, бр. 35–36, стр. 164–183.

26 Council Decision (CFSP) 2015/778, Члан 8.

27 *Ibid.*, Члан 11. Cf. Council Decision (CFSP) 2015/528 of 27 March 2015 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications (Athena) and repealing Decision 2011/871/CFSP, *Official Journal of the European Union*, L 84, 28. 3. 2015, pp. 39–63.

28 Cf. „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EU-NAVFOR Med operation”, *The Meijers Committee*, Standing committee of experts on international immigration, refugee and criminal law, CM1513, 23 September 2015, p. 4.

према Европској конвенцији о људским правима (*ECHR*), чак ни у случају акција ван свог територијалног обима, мада питање одговорности држава чланица, када оне делују као агенти ЕУ (или УН) и међународне одговорности остаје нејасно и компликовано.²⁹

Прва фаза ове операције – откривање и надгледање мрежа за кријумчарење људи и трговину људима, покренута је 22. јуна 2015. године на основу нове одлуке Савета ЕУ.³⁰ У првој фази је учествовала 21 земља чланица ЕУ, а водећу улогу међу њима имала је Италија, која је обезбедила носач авиона, подморницу и осталу поморску активу. Поред тога ангажовано је још пет поморских јединица (два немачка ратна брода, по један британски, француски и шпански), и седам патролних ваздухоплова и хеликоптера.³¹ Прва фаза је окончана 7. октобра, када је започела друга, оперативнија фаза, о којој је Политичко-безбедносни комитет одлучио 28. септембра, након добијене сагласности о испуњености услова на неформалном састанку Савета ЕУ и Савета општих послова. Том приликом је Политичко-безбедносни комитет одредио и правила ангажовања, и преименовао ову операцију у „Софија”.³² Углавном, у операцији сада учествују 24 земље чланице, са преко 1.300 људи.³³

Мада је првенствени циљ операције „Софија” више прекид токова кријумчарења миграната него њихово спасавање, према подацима са интернет стране Службе спољних послова ЕУ (*EEAS*), она је била успешна и у хуманитарној функцији и само у првој фази развоја спасено је преко 3.000 миграната.³⁴ Обавезу спасавања људи, мада декларативно то није првенствени циљ операције, намеће правни контекст ове операције, при чему се у Одлуци Савета из маја 2015. године, поред већ поменуте Конвенције о праву мора и Протокола против кријумчарења људи, наводе и Протокол о спречавању,

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Council Decision (CFSP) 2015/972 of 22 June 2015 launching the European Union military operation in the southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED), *Official Journal of the European Union*, L 157, 23. 6. 2015, p. 51.

³¹ „EUNAVFOR MED – OPERATION SOPHIA enters Phase 2”, *EU Naval Force Med Media and Public Information Office*, Rome, October 7 2015. За више оперативних детаља о операцији видети: „EUNAVFOR MED Op SOPHIA Six Monthly Report from 22 June to 31 December 2015”, Author: Operation Commander Op SOPHIA (EEAS) Rear Admiral Enrico Credendino, January 29th, 2016, EEAS Reference EEAS(2016) 126 (EU Restricted); *WikiLeaks release*, February 17th 2016.

³² Према имену девојчице рођене на броду током ове операције близу либијске обале 22. августа 2015.

³³ Не учествују: Данска, Ирска, Словачка и Хрватска – *European External Action Service*, „Factsheet on EUNAVFOR MED Mission”.

³⁴ „EUNAVFOR MED – OPERATION SOPHIA enters Phase 2”, *op. cit.*

сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом,³⁵ Конвенција о безбедности људског живота на мору (SOLAS),³⁶ Женевска конвенција о статусу избеглица,³⁷ и други међународноправни инструменти који обавезују на пружање помоћи људима у невољи на мору и да се преживели пребаце на сигурна места.³⁸

Резолуција Савета безбедности УН 2240 (2015)

Неколико дана после европске одлуке о покретању операције „Софија”, 9. октобра 2015. године, Савет безбедности УН је постигао, неочекивано и брзо, сагласност о резолуцији на основу које даје одобрење за нову европску поморску операцију.³⁹ Разлог ове изненадне ефикасности у усвајању Резолуције (за коју је гласала и Русија) може се наслутити приликом упоређивања њеног текста са текстом Одлуке Савета ЕУ из маја 2015. године. Наиме, ова резолуција ипак није одобрила интервенцију у либијским територијалним водама већ само у оним међународним, уз више пута у расправи поновљено упозорење Русије, али и неких афричких земаља, да се избегну злоупотребе каквих је било у прошлости путем прешироких тумачења.⁴⁰ То доводи у питање извршење другог дела друге и трећу фазу операције „Софија”.

Резолуцијом су кријумчарење миграната и трговина људима оквалификовани као „претња миру” на основу Главе VII Повеље УН која одобрава употребу силе као последњег средства. Венецуела, једина чланица Савета безбедности УН која се уздржала од гласања, ово „посезање за Главом VII у хуманитарним ситуацијама” оценила је као „озбиљу грешку”, којом се ризикује „опасан преседан”.⁴¹ Углавном, Савет безбедности УН „одлучио је” да овласти државе чланице, на период од годину дана од усвајања резолуције да,

35 Протокол је из двехиљадите године (*Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*).

36 Усвојена 1974. године (*International Convention for the Safety of Life at Sea, SOLAS*).

37 Усвојена 1951. године (*Geneva Convention relating to the Status of Refugees*).

38 Од осталих правних аката помињу се: Међународна конвенција о трагању и спасавању на мору из 1979. године (*International Convention on Maritime Search and Rescue, SAR*) и Конвенција из Барселоне о заштити морске околине и обалског региона Медитерана из 1976. године (*Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean, Barcelona Convention*).

39 UNSC Resolution 2240 (2015), цитирана раније у тексту.

40 Видети: *Meetings coverage, Security Council, 7532nd Meeting, SC/12072, 9 October 2015*.

41 *Ibid.*

делујући у националним оквирима или кроз регионалне организације (што се у овом контексту односи на ЕУ):

- врше инспекције на отвореном мору изван либијске обале пловила за које имају разумну сумњу да се баве кријумчарењем миграната или трговином људима из Либије, уз услов да „у доброј вери” прибаве сагласност од државе чију заставу пловило носи;
- одузимају пресретнута пловила за које се утврди да се користе за кријумчарење миграната и трговину људима из Либије, при чему је „подвучено” да би даља акција у погледу таквих пловила, укључујући и уништавање (енг. *disposal*) требало да буде предузета у складу са примењивим међународним правом, водећи рачуна о интересима било које треће стране која поступа у доброј вери;
- користе „све мере пропорционалне овим посебним околностима у суочавању са кријумчарима миграната или трговцима људима” у спровођењу активности наведених у претходним параграфима, у пуној сагласности са међународним правом људских права, при чему је „подвучено” и то да се овлашћења из претходних параграфа не примењују на „пловила која имају право на суверени имунитет по међународном праву” (...).⁴²

Поред горњих навода, о којима је Савет безбедности УН „одлучио”, он је „позивао” државе чланице да помогну Либији, на њен захтев, да изгради потребне капацитете, укључујући оне за обезбеђење граница, и да „спречи, истражи и процесуира” активности кријумчарења миграната и трговине људима на својој територији и у својим територијалним водама (...).⁴³ У самом уводном делу (преамбули) Резолуције потврђена је строга посвећеност суверенитету, територијалном интегритету и националном јединству Либије.

Из наведених формулација се види да на основу Резолуције није одобрена интервенција у територијалним водама Либије, мада је обавеза да се придобије њена сагласност нешто блаже формулисана (државе чланице су „позване” [...], док је о садржају претходних параграфа „одлучено”). У сваком случају, државе чланице које би интервенисале на основу ове Резолуције имају обавезу да поштују примењиве међународноправне инструменте, који пак и сами творе „веома комплексно правно окружење у којем се преклапају правила права избеглица, међународног права људских права, права мора, и међународна правила о употреби силе.”⁴⁴ У оквиру тог правног контекста важе различити

42 UNSCR 2240 (2015), параграфи 7, 8, 10.

43 *Ibid.*, параграф 2.

44 „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EUNAVFOR Med operation”, *op. cit.*, p. 1.

режими у територијалним водама и на отвореном мору, једна правила се примењују за пловила а друга за људе на њима, постоје разлике између различитих категорија лица (нпр. између трговаца људима и кријумчара миграната), итд.

Правне контроверзе операције „Софија” – међународно право мора и право људских права

Чак ни за први део друге фазе операције „Софија” (укрцавање, претраживање, одузимање и преусмеравање на отвореном мору пловила за која се сумња да се баве кријумчарењем људи и трговином људима), правни основ није недвосмислен, тј. постоје различити режими с обзиром на врсту пловила (са заставом државе или без ње), као и посебан режим за лица на њима.

Што се тиче пловила без ознака националности (тј. заставе државе), на отвореном мору важи правило да су она изложена јурисдикцији свих држава. Конвенција о праву мора потврђује слободу свих држава на отвореном мору у виду слободе навигације, између осталог.⁴⁵ Поред тога, на основу ове конвенције ратним бродовима је дозвољено да на пловилима без ознака националности врше инспекције (тзв. право посете).⁴⁶ Што се пак тиче пловила која носе заставу неке државе, према Конвенцији, држава чију заставу пловило носи (држава заставе) има над њим јурисдикцију и дужности под којима може да се схвати и спровођење пловила у луке ради инспекције.⁴⁷ Дужности државе заставе према пловилу које носи њену заставу детаљно су побројане Конвенцијом, и оне одговарају циљу обезбеђења „минималног јавног реда на отвореном мору”.⁴⁸ У погледу људи на пловилима пак Конвенција о праву мора не даје основ за јурисдикцију.⁴⁹

У погледу пловила са заставом државе као ознаком националности (тј. држављанства), Конвенција о праву мора изричито дозвољава да интервенција на њима може да се установи на основу уговора, док Протокол о кријумчарењу људи садржи обавезу држава потписница на сарадњу, али задржава захтев за одобрење државе заставе.⁵⁰ Протокол о кријумчарењу имплицира и употребу силе у формулацији „спречавање употребе пловила” или „предузимање

45 *United Nations Convention on the Law of the Sea*, Члан 87.

46 *Ibid.*, Члан 110.

47 *Ibid.*, Члан 94.

48 Наведено у: „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EUNAVFOR Med operation”, *op. cit.*, p. 2.

49 *Ibid.*

50 *United Nations Convention on the Law of the Sea*, Члан 110(1); *Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*, члан 8(1).

одговарајућих мера” као последње средство и под условом пропорционалности.⁵¹ Међутим, уочава се да и овом Протоколу, који делује као чврћи правни основ за мере присиле од Конвенције о праву мора, недостаје прецизност (коју поседује, на пример, режим УН против трговине дрогом), што у крајњем значи да у међународном праву остаје нејасан правни основ за ову врсту акције.⁵²

Преусмеравање пловила проблематично је с обзиром на људе на броду и на отвореном мору. Постоји забрана присилног враћања људи (*nonrefoulement*) на територије на којима нису безбедни, што важи за избеглице,⁵³ у ширем облику и за азиланте.⁵⁴ Данас се воде расправе и о апсолутном карактеру овог принципа као перемпторне норме (*jus cogens*), мада се он углавном оспорава.⁵⁵ Према Смерницама Међународне поморске организације (ИМО), требало би избећи „искрцавање азиланата и избеглица спасених на мору на територије где су њихови животи и слобода угрожени”.⁵⁶ Овај приступ потврђен је и у пракси Европског суда за људска права (ЕЧР).⁵⁷ У контексту „Софије”, наглашава се да операције које би се спроводиле у циљу „откривања и спасавања” не би смеле да доведу до присилног враћања људи (*refoulement*) на територије где су им животи угрожени, те да се Либија и даље сматра нестабилном, и упозоравају се земље ЕУ да међународно право људских права за њих важи без обзира на место где интервенишу, мада у крајњем остаје нејасан практичан ефекат ових обавеза у спровођењу операције.⁵⁸

Што се тиче другог дела друге фазе операције „Софија”, који се спроводи у територијалним водама, те активности по правилу захтевају одобрење односне државе или јасну резолуцију Савета безбедности УН, потребне и у трећој фази

51 *Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*, Члан 8(1) и 8(2).

52 „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EUNAVFOR Med operation”, *op. cit.*, pp. 2–3.

53 *Convention relating to the Status of Refugees*, Члан 33.

54 То не подразумева и право тражилаца азила да аутоматски добију азил, већ само да не буду враћени на небезбедну територију. Видети: „Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol”, *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*.

55 Видети: Jean Allain, „The jus cogens Nature of non-refoulement”, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 13, Issue 4, 2001, pp. 533-558; Aoife Duffy, „Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law”, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 20, Issue 3, October 2008, pp. 373–390.

56 *Guidelines on the treatment of persons rescued at sea state*, International Maritime Organization, Resolution MSC.167(78), §6.17. 20 May 2004.

57 ECHR, *Hirsi Jamaa and others v. Italy*, Grand Chamber, Judgment, 23 February 2012, Application no. 27765/09.

58 „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EUNAVFOR Med operation”, *op. cit.*, p. 3.

која подразумева уништавање пловила и са њима повезане својине, као и притварање кријумчара. При томе, треба истаћи да у погледу кријумчара не постоји универзална кривична јурисдикција, за разлику од гусара (пирата) и других сличних извршилаца међународних кривичних дела.⁵⁹ У погледу пловила која носе заставу одређене државе, интервенција захтева одобрење те земље, а ако пловила не носе националну заставу, према Протоколу о кријумчарењу људи странама уговорницама дозвољено је да предузму „одговарајуће мере у складу са релевантним унутрашњим и међународним правом”.⁶⁰ Ипак, остаје нејасан степен у којем наведена формулација подразумева и кривичну јурисдикцију над кријумчарима.⁶¹ О наведеним спорним и нејасним питањима у Одлуци Савета ЕУ нема ниједне речи.

Поред наведеног, истиче се и да, иако је „Софија” војна мисија, ЕУ није страна учесница у оружаном сукобу, те стога мора примењивати мирно-допско право које подразумева одговарајући поступак пред судовима земаља чланица ЕУ, као и обавезу гарантовања фундаменталних људских права осумњиченим лицима када се она испоручују трећим земљама.⁶² Коначно, у контексту нејасних правних стандарда по којима се идентификују „сумњива пловила”, наглашава се да уништавање својине не би смело да буде арбитарно, те да је право својине једно од основних права из Европске конвенције о људским правима, која се примењује на све чланице ЕУ, чак и кад оне делују екстратериторијално.⁶³

На крају, треба истаћи и да кривично дело кријумчарења миграната и кривично дело трговине људима, у неким случајевима могу имати заједничке особине, али то су два различита кривична дела, као таква препозната и у Конвенцији УН против транснационалног криминала и пратећим протоколима, и захтевају различите правне, оперативне и политичке одговоре. На то је упозорено и у Резолуцији Савета безбедности УН 2240 (2015). Поред свега, постоји и вероватноћа да у току операције „Софија” настане низ других практичних проблема, као што је, на пример, тешкоћа разликовања рибара и њихових пловила од кријумчара миграната,⁶⁴ као и могућност да се мигранти нађу у „унакрсној ватри” у фази примене оружане силе.⁶⁵

59 *Ibid.*

60 *Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*, Члан 8(7).

61 „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EUNAVFOR Med operation”, *op. cit.*, p. 3.

62 *Ibid.*

63 *Ibid.*, p. 4. С тим у вези, сасвим је другачија ситуација у погледу одузимања пиратских бродова, где су на основу Конвенције о праву мора јасна правила.

64 Carmen-Cristina Cîrlig, „EU mounts new maritime operation to tackle Mediterranean people traffickers”, *European Parliamentary Research Service Blog*, June 9, 2015.

65 Giovanni Faleg and Steven Blockmans, „EU Naval Force EUNAVFOR MED sets sail in troubled waters”, *CEPS Policy Paper, Commentary*, 26 June 2015.

Правне контроверзе операције „Софија” – правила употребе силе

Генерално су, осим у случају нужне самоодбране, мере употребе силе дозвољене и на основу Главе VII Повеље УН (Члан 42), пошто се идентификује „претња миру, кршење мира или акт агресије” (Члан 39), при чему је појам „претње миру” после Хладног рата проширен разним „новим безбедносним претњама” изван међународних сукоба: унутрашњим сукобима и хуманитарним катастрофама, пролиферацијом оружја, тероризмом, и сл.⁶⁶ Сада су први пут и кријумчарење миграната и трговина људима проглашени претњом по међународни мир и безбедност уз доста неубедљиву аргументацију. Остало је нејасно на који начин ова кривична дела задовољавају стандард „претње миру”, а не постоје показатељи ни за тврдњу да ће њихово сузбијање допринети успостављању међународног мира и безбедности или довести до окончања текуће хуманитарне кризе.⁶⁷

Мада се односи само на специфично подручје (централни Медитеран), и у том смислу не представља општу и апстрактну норму која би значила легислативни продор,⁶⁸ проглашавање кривичног дела „пролиферације трговине људима и кријумчарења миграната” за претњу миру може да има функцију преседана. За разлику од резолуција УН на основу којих је одобрена употреба силе против гусара на обалама Сомалије,⁶⁹ само то кривично дело није било означено као „претња миру”, већ као фактор који доприноси погоршању безбедносне ситуације у Сомалији, која представља претњу миру. Сада као претња није споменута ситуација у Либији, већ наведена кривична дела сама по себи, а сузбијање тих кривичних дела и њиховог утицаја на људске губитке искоришћено је као основ Резолуције Савета безбедности УН, што се оцењује као „прекретница”.⁷⁰

66 Mónica Lourdes de la Serna Galván, „Interpretation of Article 39 of the UN Charter (Threat to the Peace) by the Security Council: Is the Security Council A Legislator for the Entire International Community”, *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, vol. XI, 2011, pp. 147–185.

67 Cf. „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EU-NAVFOR Med operation”, op. cit. p. 2.

68 Видети томе: Mónica Lourdes de la Serna Galván, „Interpretation of Article 39 of the UN Charter ...”, op. cit., pp. 149–151.

69 Видети: United Nations Documents on Piracy, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations; Интернет: http://www.un.org/Depts/los/piracy/piracy_documents.htm, 15. 1. 2016.

70 Marta Bo, „Fighting Transnational Crimes at Sea under UNSC’s Mandate: Piracy, Human Trafficking and Migrant Smuggling”, *EJIL Talk*, October 30, 2015; Интернет: <http://www.ejiltalk.org/fighting-transnational-crimes-at-sea-under-unscs-mandate-piracy-human-trafficking-and-migrant-smuggling>, 5. 11. 2015.

Аутори који прате проблематику тзв. транснационалног криминала (тероризма, гусарења, кријумчарења) указују на „опасан тренд” у пракси УН да се за сузбијање ових кривичних дела прибегава употреби силе и ауторитета Главе VII Повеље УН, уз оправдавање „изузетним околностима” или „ургентном ситуацијом”. Та тенденција брисања разлике између вођења рата и борбе против криминала, у крајњем компромитује заштиту људских права, забрињава и са становишта нарушавања суверенитета држава, а због дискреционог права Савета безбедности УН у погледу употребе силе и „неравнотеже моћи” у њему, појачава и критику због „демократског дефицита” у развоју тзв. транснационалног кривичног права.⁷¹

Границе и ограничења употребе силе остали су нејасни и у овом конкретном случају, мада је усвојен компромис у формулацији: израз из Одлуке Савета ЕУ о „свим неопходним мерама” ублажен је у Резолуцији Савета безбедности УН у „све мере пропорционалне специфичним околностима у сузбијању кријумчарења миграната или трговине људима”. Ипак, упозорава се и на то да употреба силе и њена селективност у неким случајевима пре могу да продубе проблем због којег су покренути него да га реше.⁷²

Закључак

Операција „Софија” отворила је више контроверзних питања. Анализа сложеног међународноправног и политичког контекста, у којем се преплићу питања јурисдикције на мору, употребе силе, суверенита држава, људских права, избеглица, азиланата, миграната, кријумчара и трговаца људима итд., потврђује академску сврху ове теме, али она има и практичну релевантност. Закључци о њој могу се сумирати у више погледа: у погледу саме борбе против кријумчарења миграната као прокламованог циља, могућег угрожавања и заштите људских права, даљег развоја ЕУ, и развоја глобалног војног интервенционизма.

У погледу основног прокламованог циља операције „Софија” – сузбијања кријумчарења миграната и трговине људима, нема података колико је она томе допринела. Догађаји на терену, у том смислу, на неки начин је превазилазе померањем тежишта миграторних токова са централномедитеранске на „балканску руту”. То, међутим, не мора да значи да она нема будућност у том контексту, јер се миграторне руте могу и даље померати, а она сама

71 *Ibid.* У правцу овог аргумента ишла је и критика од стране представника Венецуеле у Савету безбедности УН приликом усвајања Резолуције 2240, који је нагласио да мигрантску кризу треба третирати кроз демократски приступ Генералне Скупштине УН, а не кроз Савет безбедности.

72 *Ibid.*

може бити преобликована и адаптирана и за неки други простор, миграторни правац или политички циљ.

Организације цивилног друштва већ су негативно реговале на операцију „Софија” и позвале ЕУ да не угрожава животе избеглица и емиграната.⁷³ У том смислу, „либијска операција потапања бродова” могла би да „нанесе штету имиџу” организације која се промовише као цивилна сила заснована на вредностима људских права, и да створи „лажну наду да су ратни бродови тамо да би спасавали људе”.⁷⁴ Ризик од негативног публицитета, тј. ризик по репутацију, препознао је и Политичко-безбедносни комитет ЕУ (PSC), који је препоручио „информациону стратегију” у циљу „лакшег управљања очекивањима”.⁷⁵

Операцијом „Софија” борба против кријумчарења миграната и трговине људима без сумње је милитаризована и „секуритизована” на европском нивоу. Уместо редовног решавања у оквиру правосудне и полицијске сарадње у кривичним стварима, она је постала ствар безбедности, претња која имплицира право да се употребе ванредна средства и да се прекрше правила која би иначе била обавезна.⁷⁶ Потреба за „секуритизацијом” овог питања правда се нужношћу, ургентношћу, изузетним карактером ситуације, чиме се пружа легитимитет акцијама које се иначе сматрају недопуштеним. На то упућује и избегавање консултовања/саодлучивања Европског парламента у овом питању европске безбедности и одбране, којим је Заједничка политика безбедности и одбране ЕУ (CSDP) спојена са „управљањем границама”.

Операција „Софија” подстакла је размишљања о „ришељеовском моменту” Европе, будући да је препознато да она, у суштини, представља мисију заштите јужне границе ЕУ.⁷⁷ Управљање границама једно је од историјски кључних дужности и атрибута државе, чиме се можда наговештава да ЕУ уједно пролази и кроз неку врсту процеса „изградње државе” (*state-building*), што може изазвати „гнев” земаља чланица ЕУ ако у овом процесу препознају

73 „EU: Don't Endanger Lives at Sea or Deny Protection: Anti-smuggling Operation Bound by Human Rights Law”, *Human Rights Watch*, May 21, 2015.

74 Andrew Rettman, „Boat-sinking operation poses 'risk' to EU image”, *Euobserver*, 26. May, 2015.

75 Видети: „EU plan for military intervention against 'refugee boats' in Libya and the Mediterranean”, *Wikileaks*, 25 May 2015.

76 О „секуритизацији”: Cf. Ole Wæver, „The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders”, in Williams, M.C. and Kelstrup, M. (eds) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community*, London: Routledge, 2000, p. 251.

77 Daniel Fiott, „Europe's Richelieu moment? EU border security and the CSDP”, *European Geostrategy*, Vol. 8, No. 3, 17th February 2016.

„узурпацију суверенитета”.⁷⁸ Да су „улози велики” у овој операцији, потврђују и очекивања да би она, уколико буде ефикасно спроведена, „убрзала некомплетан процес политичке интеграције ЕУ и гарантовала улогу ЕУ на позорници глобалне заједнице”.⁷⁹

Операција „Софија”, коначно, може да се „прочита” и у оквиру глобалистичког „новог”, „иновативног”, „алтернативног” приступа безбедности који се, у крајњем своди на потребу да се „намакне” легитимитет војним интервенцијама без одобрења Савета безбедности УН. Тако се у већ наведеним и анализираним нејасним формулацијама из Одлуке Савета ЕУ и Резолуције Савета безбедности УН препознаје заправо „намера” да се одобри операција и без даљих дозвола УН. Тиме се „класичном приступу” супротставља „нови”, „непосредан” приступ „глобалној безбедности”, заснован на хитности ситуација (*immediate security approach*) и тешкоћама да се задовоље класични захтеви интервенције (одлука Савета безбедности УН, због права вета).⁸⁰

Проблем са наведеним „непосредним безбедносним приступом”, јесте у томе што он, пре свега, није нов већ више пута после Хладног рата виђен начин да се не само избегне (руски или кинески) вето у Савету безбедности УН већ и да се ограничи суверенитет држава у корист, наводно, „глобалних вредности” и „глобалних интереса”. Овај приступ није глобалан, јер обично прикрива специфичне и конкретне интересе западних земаља, којима се може приписати империјални и хегемонистички карактер, селективност у практичној примени и примена двоструких стандарда. Ова аргументација има исходиште у већ испричаној причи о „хуманитарним интервенцијама” и њеним савременим итерацијама у виду „одговорности за заштиту”.⁸¹ Она је сада још једном преобликована у аргументацију о „заштитничким” интервенцијама („*tutelary*” *interventions*), чије се све одлике препознају и у операцији „Софија”.⁸²

78 *Ibid.* У овом контексту се могу посматрати и најновији предлози за стварање Европске граничне и обалске страже (*European Border and Coast Guard*), тј. Фронтекса „на стероидима” – „резервата” граничара који се брзо могу ангажовати, уз 1.500 експерата, центар за мониторинг и анализу и, што је најконтроверзније, *право на интервенцију* ради ојачања слабих тачака на границама периферије ЕУ.

79 Giuliana Ziccardi Capaldo, „The EUNAVFOR MED Operation and the Use of Force”, *The American Society of International Law*, ASIL online, Volume: 19, December 18, 2015.

80 *Ibid.*

81 О томе више у: Жаклина Новичић, „Уједињене нације и „хуманитарне интервенције”: од „праведног рата” до „одговорности за заштиту”, у *Седамдесет година Уједињених нација: Поглед из Србије*, Ж. Новичић и А. Ђукановић (прир.), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2015, стр. 115–135.

82 Giuliana Ziccardi Capaldo, „The EUNAVFOR MED Operation and the Use of Force”, *op. cit.*

Због свега наведеног, не треба да чуди што се у „Софији” назире манипулација познатим контекстом заштите људи у циљу империјалне окупације,⁸³ или што је прате сумње да ће завршити слањем копнених снага у Либију („*boots on the ground*”),⁸⁴ тим пре што постоји недавно искуство злоупотребе „хуманитарног интервенционизма” у овој земљи (интервенција 2011). Мада је висока представница за спољну и безбедносну политику Федерика Могерини јавно истакла да неће бити копнених снага, војни планери ЕУ су, изгледа, антиципирани и ту могућност, о чему говоре анализе неких полујавних докумената ЕУ.⁸⁵

Теза да су управо дуготрајна пракса западног интервенционизма у Ираку, Либији, Сирији, блискоисточна политика западних земаља (пре свега САД) или њихова неоколонијална политика широм Африке допринели савременој мигрантско-избегличкој кризи, потпуно је занемарена у „главном току” расправе која окружује операцију „Софија”. У сваком случају, „велики улози” у игри, као и мноштво контроверзних питања и могућности развоја које је отворила, налажу потребу да се даље прати развој ове „војнопоморске” операције ЕУ.

* Напомена аутора: рад је предат у марту 2016, пре референдума о изласку Уједињеног Краљевства из Европске уније.

Литература

- Andrew Rettman, „Boat-sinking operation poses ‘risk’ to EU image”, *Euobserver*, 26. May, 2015, <https://euobserver.com/justice/128823>, приступљено 30. 5. 2015.
- Aoife Duffy, „Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law”, *International Journal of Refugee Law*, October 2008, Vol. 20 Issue 3, pp. 373–390.
- Giovanni Faleg and Steven Blockmans, „EU Naval Force EUNAVFOR MED sets sail in troubled waters”, *CEPS Policy Paper*, Commentary, 26 June 2015, <https://www.ceps.eu/publications/eu-naval-force-eunavfor-med-sets-sail-troubled-waters>, <http://aei.pitt.edu/65606>. Приступљено 30. 9. 2015.

83 Joe Delapaine, „Libya, Imperialism and the Refugee Crisis”, *Liberation*, 2015/05/04.

84 „European Commission intervention in Libya could become EU’s Vietnam”, *UKIP*, Feb 18, 2016.

85 Steve Peers, „Analysis: The EU’s Planned War on Smugglers, Background Note (12 May 2015)”, *Statewatch*, May 2015, Интернет: <http://www.statewatch.org/analyses/no-268-eu-war-on-smugglers.pdf>, 15. 6. 2015.

- „Greece and Italy Continued to Face Unprecedented Number of Migrants in December”, *FRONTEX News*, 2016-01-22, <http://frontex.europa.eu/news/greece-and-italy-continued-to-face-unprecedented-number-of-migrants-in-december-0BbBRd>, приступљено 22. 2. 2016.
- Guidelines on the treatment of persons rescued at sea state*, International Maritime Organization, Resolution MSC.167(78), 20 May 2004, <http://www.refworld.org/docid/432acb464.html>. Приступљено 20. 10. 2015.
- Giuliana Ziccardi Capaldo, „The EUNAVFOR MED Operation and the Use of Force”, *The American Society of International Law*, ASIL online, Volume: 19, December 18, 2015, <https://www.asil.org/insights/volume/19/issue/27/eunavfor-med-operation-and-use-force>. Приступљено 20. 1. 2015.
- Daniel Fiott, „Europe’s Richelieu moment? EU border security and the CSDP”, *European Geostrategy*, Vol. 8, No. 3, 17th February 2016, <http://www.europeangeostrategy.org/2016/02/europes-richelieu-moment-eu-border-security-and-the-csdp/>. Приступљено 20. 2. 2016.
- ECHR, *Hirsi Jamaa and others v. Italy*, Grand Chamber, Judgment, 23 February 2012, Application no. 27765/09, <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-hirsi-jamaa-and-others-v-italy-gc-application-no-2776509>, приступљено 10. 12. 2015.
- „EU mounts new maritime operation to tackle Mediterranean people traffickers, Brussels: EU At a Glance”, *European Parliament Research Service Blog*, June 14, 2015, <http://epthinktank.eu/2015/06/09/eu-mounts-new-maritime-operation-to-tackle-mediterranean-people-traffickers>, приступљено 23. 2. 2016.
- „EU plan for military intervention against ‘refugee boats’ in Libya and the Mediterranean”, *Wikileaks*, 25 May 2015, <https://wikileaks.org/eu-military-refugees>, приступљено 26. 5. 2015.
- „EU: Don’t Endanger Lives at Sea or Deny Protection: Anti-smuggling Operation Bound by Human Rights Law”, *Human Rights Watch*, May 21, 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/05/21/eu-dont-endanger-lives-sea-or-deny-protection>, приступљено 25. 5. 2015.
- „EUNAVFOR MED-OPERATION SOPHIA enters Phase 2”, *EU Naval Force Med Media and Public Information Office*, Rome, October 7 2015, http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eunavfor-med/press-releases/20151007_en.htm, приступљено 20. 10. 2015.
- „EUNAVFOR Med: Council Adopts a Positive Assessment on the Conditions to Move to the First Step of Phase 2 on the High Seas, European Council”, *EU Press Release* no. 643/15 (Sept. 14, 2015); Интернет: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/09/14-eunavfor-med-council-adopts-positive-assessment-on-conditions-to-move-to-first-step-of-phase-2-on-high-seas/>, приступљено 20. 9. 2015.

- European External Action Service*, „Factsheet on EUNAVFOR MED Mission”, http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eunavfor-med/pdf/factsheet_eunavfor_med_en.pdf, приступљено 20. 2. 2015.
- Жаклина Новичић и Ивона Лађевац, „Европска служба спољних послова”, *Европско законодавство*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, Vol. X, бр. 35–36, стр. 164–183.
- Жаклина Новичић, „Новине у спољној и безбедносној политици Европске уније после Уговора из Лисабона”, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, Vol. LXII, бр. 3, стр. 397–417.
- Жаклина Новичић, „Европска унија у кризи: политика безбедности и одбране”, у: Александар Гајић и Милан Игрутиновић (ур.) *Криза Европске уније*, Институт за европске студије, Београд, 2013, стр. 157–184.
- Жаклина Новичић, „Уједињене нације и „хуманитарне интервенције”: од „праведног рата” до „одговорности за заштиту”, у: Жаклина Новичић и Анђела Ђукановић (ур.) *Седамдесет година Уједињених нација: Поглед из Србије*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2015, стр. 115–135.
- „IOM Counts 3,771 Migrant Fatalities in Mediterranean in 2015”, *International Organisation for Migration Press Release*, 01/05/16, <https://www.iom.int/news/iom-counts-3771-migrant-fatalities-mediterranean-2015>, приступљено 22. 2. 2016.
- Isabella Mercone, „Some notes on the relations between UNSC Resolution 2240 (2015) fighting smugglers in Mediterranean and the EUNAVFOR Med ‘Sophia’ operation”, *Free Group Blog*, October 19, 2015, <http://free-group.eu/2015/10/19/some-notes-on-the-relations-between-unsc-resolution-2240-2015-fighting-smugglers-in-mediterranean-and-the-eunavfor-med-sophia-operation>. Приступљено 25. 10. 2015.
- Jean Allain, „The jus cogens Nature of non-refoulement”, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 13, Issue 4, 2001, pp. 533–558.
- Marta Bo, „Fighting Transnational Crimes at Sea under UNSC’s Mandate: Piracy, Human Trafficking and Migrant Smuggling”, *EJIL Talk*, October 30, 2015, <http://www.ejiltalk.org/fighting-transnational-crimes-at-sea-under-unscs-mandate-piracy-human-trafficking-and-migrant-smuggling>. Приступљено 5. 11. 2015.
- Meetings coverage*, Security Council, 7532nd Meeting, SC/12072, 9 October 2015, <http://www.un.org/press/en/2015/sc12072.doc.htm>. Приступљено 15. 10. 2015.
- „Military action against human smugglers: legal questions concerning the EUNAVFOR Med operation”, *The Meijers Committee*, Standing committee of experts on international immigration, refugee and criminal law, CM1513, 23

- September 2015, <http://www.statewatch.org/news/2015/sep/eu-meijers-cttee-eunavfor.pdf>, приступљено 25. 11. 2015.
- Mónica Lourdes De la Serna Galván, „Interpretation of Article 39 of the UN Charter (Threat to the Peace) by the Security Council: Is the Security Council A Legislator for the Entire International Community”, *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, vol. XI, 2011, pp. 147–185.
- Nizar Visram, „Migrants and Refugees: EU’s Military Strategy to Deepen Mediterranean Tragedies”, *Global Research*, June 15, 2015, <http://www.globalresearch.ca/eus-military-strategy-to-deepen-mediterranean-tragedies/5455758>, приступљено 20. 10. 2015.
- Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, „Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol”, <http://www.unhcr.org/4d9486929.pdf>, приступљено 20. 10. 2015.
- Ole Wæver, „The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders”, in Williams, M.C. and Kelstrup, M. (eds) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community*, London: Routledge, 2000.
- Operation Commander Op SOPHIA (EEAS) Rear Admiral Enrico Credendino, „EUNAVFOR MED Op SOPHIA Six Monthly Report from 22 June to 31 December 2015”, January 29th, 2016, *EEAS Reference EEAS(2016) 126 (EU Restricted)*, WikiLeaks release: February, 17th 2016, <https://wikileaks.org/eu-military-refugees/EEAS/EEAS-2016-126.pdf>, приступљено 25. 2. 2016.
- Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*, https://www.unodc.org/documents/southeast-asia-and-pacific/2011/04/som-indonesia/convention_smug_eng.pdf, приступљено 10. 12. 2015.
- Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, <http://www.osce.org/odihr/19223?download=true>, приступљено 10. 12. 2015.
- Steve Peers, „Analysis: The EU’s Planned War on Smugglers, Background Note (12 May 2015)”, *Statewatch*, May 2015, <http://www.statewatch.org/analyses/no-268-eu-war-on-smugglers.pdf>, приступљено 15. 6. 2015.
- The Council of the European Union, „Council Decision (CFSP) 2015/528 of 27 March 2015 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications (Athena) and repealing Decision 2011/871/CFSP”, *Official Journal of the European Union*, L 84, 28. 3. 2015, pp. 39–63.

- The Council of the European Union, "Council Decision (CFSP) 2015/778 of 18 May 2015 on a European Union military operation in the Southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED)", *Official Journal of the European Union*, L 122, 19. 5. 2015, pp. 31–35.
- The Council of the European Union, „Council Decision (CFSP) 2015/972 of 22 June 2015 launching the European Union military operation in the southern Central Mediterranean (EUNAVFOR MED)", *Official Journal of the European Union*, L 157, 23. 6. 2015, p. 51.
- „UNHCR welcomes EU Mediterranean plans, but says more needs to be done", *UNHCR News Stories*, 21 April 2015, Интернет: <http://www.unhcr.org/553623109.html>, 23. 2. 2016.
- UNHCR Information Sharing Portal, *Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean*, <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>, приступљено 22. 2. 2016.
- United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982*, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, приступљено 10. 12. 2015.
- United Nations Convention relating to the Status of Refugees*, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfRefugees.aspx>, приступљено 10. 12. 2015.
- United Nations Office of Legal Affairs, United Nations Documents on Piracy, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, http://www.un.org/Depts/los/piracy/piracy_documents.htm, приступљено 15. 1. 2016.
- United Nations, *UNSC Resolution 2240 (2015)*, Adopted by the Security Council at its 7531st meeting on 9 October 2015, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2240\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2240(2015)), приступљено 15. 10. 2015.
- Carmen-Cristina Cîrlig, "EU mounts new maritime operation to tackle Mediterranean people traffickers", *European Parliamentary Research Service Blog*, June 9, 2015, <http://epthinktank.eu/2015/06/09/eu-mounts-new-maritime-operation-to-tackle-mediterranean-people-traffickers>, приступљено 15. 11. 2015.
- Consolidated version of the Treaty on European Union, *Journal of the European Union*, C 326, 26.10.2012, pp. 13–390; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>, приступљено 1. 1. 2016.